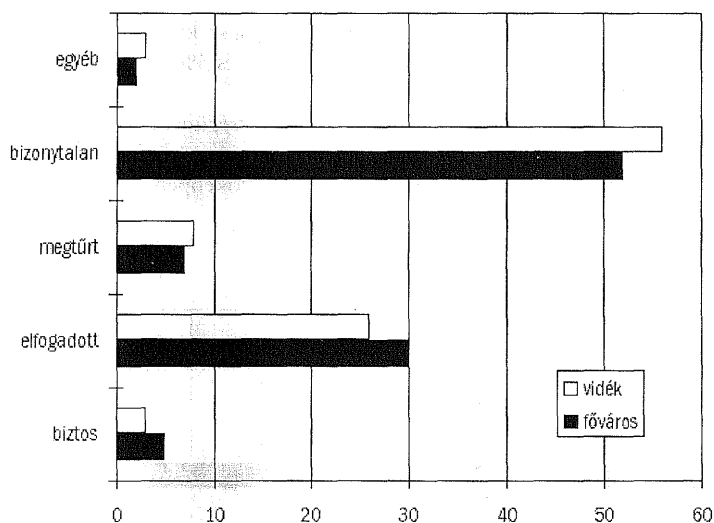

V. ÁBRA

A szakoktatók saját helyzetértékelése

Felmérésünk igazolta, hogy a EU direktívák előírásait figyelembe vevő közoktatási és szakképzési reformjához igazodva a kialakuló új képzési rendszerben szükséges a szakoktatók helyzetének, szerepének meghatározása, újraértékelése.

A cél olyan egyetemi végzettséggel rendelkező egészségügyi szaktanárok képzése, akik felsőfokú szaktudományos felkészültségük mellett széleskörű pedagógiai, pszichológiai és társadalomtudományi tudással rendelkeznek az elmélet és a gyakorlat területén egyaránt.

Ezáltal képesek legyenek arra, hogy a hazai közoktatási és a szakképzési rendszer intézményeiben – annak valamennyi szintjén – szaktudományos végzettségüknek megfelelő területen tanári (oktató-nevelő) munkát végezzenek.

Szerencsés lenne az átmeneti időszakot – amíg az új és a kialakuló képzési rendszer egyidőben van jelen a réggel – felhasználni az egészségügyi szaktanári képzés beindítására. Így biztosítható a jövőben az oktatás, a tanárképzés megfelelő színvonala, s egyben lehetőség teremthető a szakoktatók által régen várt szakirányú továbbképzésre is.

Komárominé Raniák Ilona

Tanárszakos hallgatók vizsgaeredményei

E tanulmány a nappali tagozatos tanárszakos hallgatók körében a tanulási motiváció struktúráját és az alkalmazott tanulási stratégiákat vizsgáló kutatás egy részterületével foglalkozik. Jelen esetben a cél annak megállapítása volt, hogy van-e különbség a szakos és az úgynevezett nem szakos tárgyak (pl.: számítástechnika, beszédművelés, politológia stb.) között a tanulási eredményességét magyarázó okok tekintetében. A vizsgálat 1999-ben a szombathelyi Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskolán 100 másodéves nappali tagozatos, tanárszakos hallgató körében történt. A vizsgálatban részt vevőknek csoportos írásbeli kikérdezés keretében előre

megadott 14 attribúció befolyásolási mértékét kellett megállapítaniuk egy-egy 9-fokú skála mentén.

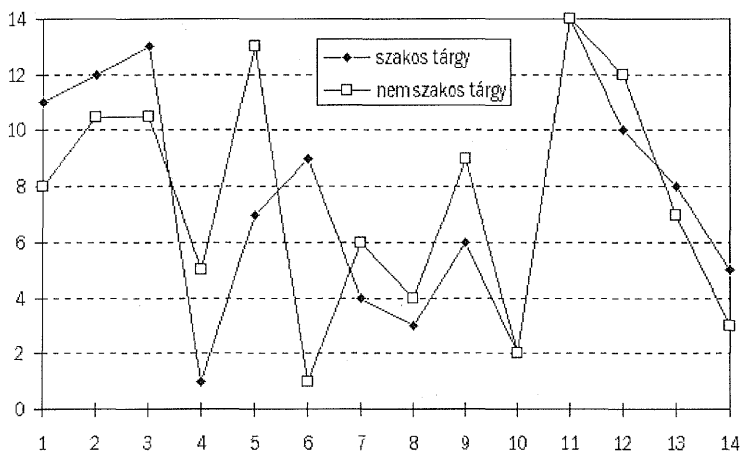
Az attribúció (tulajdonítás) elmélete foglalkozik azoknak a sajátosságoknak és összefüggéseknek a feltárásával, amelyek önmagunk és mások viselkedésének oksági magyarázatára vonatkoznak. A feltételezett okok sokfélesége és változékonysága miatt célszerű azokat a hely, a stabilitás, a kontrollálhatóság és a globalitás dimenziók mentén értelmezni. Ezeknek az attribúciós dimenzióknak olyan specifikus motivációs következményei vannak, amelyek a jövőbeni teljesítményviselkedésre hatnak ki.

Az attribúciók szerepe a szakos ill. nem szakos tárgyakkal

A szakos és nem szakos tárgyak esetén az attribúciók rangsora közötti korrelációs érték $r_s = 0,66$. Ez arra utal, hogy csak részbeni a megegyezés; a hallgatók bár ugyanazokkal a tényezőkkel indokolják az eredményességet, de a tárgy jellegétől függően más-más jelentőséget tulajdonítanak azoknak. Az attribúciók összesített átlagát alapul véve először arra vizsgálják rá a kapott adatok, hogy a nem szakos tárgyakkal – egyetlen okot, a „Szerencse/pech”-et kivéve – valamennyi esetben alacsonyabbak az értékek. Ez arra utalhat, hogy a nem szaktárgyi vizsgák eredményeinek kisebb jelentőséget tulajdonítanak a hallgatók, s ezáltal kevésbé mérlegelik a siker vagy a kudarc okait. A legnagyobb különbség a „Szakmai rátermettség” (1,34 eltérés), a legkisebb pedig a „Mások segítése a felkészülésben” (0,05 eltérés) feltételezett okok megítélésében mutatkozik. Az előbbi magyarázata valószínűleg az, hogy a nem szakos tárgyakból való felkészülés nem speciális, hanem sokkal inkább általános képességeket kíván. Az utóbbi indokál pedig az szolgálhat, hogy ez az attribúció a tárgy jellegétől függetlenül közömbös a hallgatók számára. A rangsorok közötti összehasonlításkor a fentiekben túlmenően további eltérésekre is fény derült (lásd I. ábra).

I. ÁBRA

Vizsgatárgy jellege szerinti attribúció

(Az ábrán számmal jelölt attribúciók a következők:

- 1: Intelligencia; 2: Kreativitás; 3: Egyes képességek; 4: Szorgalom; 5: Szakmai rátermettség; 6: Szerencse/pech; 7: Vizsgák nehézsége; 8: Tananyag nehézségi foka; 9: Tanulási módszer; 10: Vizsgatárgy iránti érdeklődés; 11: Mások segítése a felkészülésben; 12: Vizsgáztatóval szembeni attitűd; 13: Oktató előadói stílusa; 14: Jó teljesítmény utáni vágy.

A szakos tárgyagnál az első helyen a „Szorgalom”, tehát egy részben stabil, az egyén által kontrollálható, általános belső attribúció található; ezzel szemben a nem szakos tárgyagnál a „Szerencse/pech”, azaz egy instabil, kontrollálhatatlan, szintén általános, de külső attribúció került az élre. Ez azt jelenti, hogy míg az első esetben a befektetett energia megtérülését látják a hallgatók az eredményességben, addig az utóbbi vonatkozásában mintegy bevallják, hogy nem tettek meg mindent a sikeres felkészülés érdekében.

A második helyen a tárgy jellegétől függetlenül az iránta való érdeklődéssel („Vizsgatárgy iránti érdeklődés”) magyarázzák a megkérdezettek az elért eredményeiket. Mivel a vizsgakövetelmények ekkor egybeesnek a saját céljaikkal, igen intenzív tanulási tevékenységet végeznek, s ez a vizsgajegyekben is tükröződik.

A két rangsort egymással összevetve a következő három – négy helyen egy – két hely differenciával ugyanazok az indítékok szerepelnek:

A külső attribúciókon belül a „Tananyag nehézségi foka” (szakosnál 3., nem szakosnál 4. helyen), és a „Vizsgák nehézsége” (szakosnál 4., nem szakosnál 6. helyen), melyeket szinte azonos mértékben tartanak befolyásoló tényezőnek a hallgatók; a szakos tárgyagnál kissé előbbre sorolva, mint a nem szakos tárgyak vonatkozásában.

A belső attribúciók közül pedig a „Jó teljesítmény utáni vágy” (szakosnál 5., nem szakosnál 3. helyen) – a nem szakos vizsgáknál tehát nagyobb jelentőséggel – található a rangsor első harmadában; melynél feltételezhető, hogy áttételesen a megfelelő tanulmányi átlaggal együtt járó kedvezmények igénybe vehetősége is közrejátszik.

Újabb eltérések a rangsor közepe táján találhatók. Ezek közül figyelemfelhívó jellegű a „Tanulási módszer” (szakosnál 6., nem szakosnál 9. helyen), és a „Szakmai rátermettség” (szakosnál 7., nem szakosnál 13. helyen) befolyásoló hatásában mutatkozó különbség. Mindkét attribúció esetében a vizsgálatban részt vevők jelzéseiből arra lehet következtetni, hogy a nem szakos tárgyak e tekintetben más megítélés alá esnek. Az egyértelmű, hogy míg az egyik esetben inkább speciális, a másikban általánosabb képességekre van szükség a sikeres teljesítéshez. Ezzel szemben az eltérő tanulási stratégiát a tárgyak jellegéből adódó különbségek önmagukban nem indokolják. Éppen ezért ezen eltérés magyarázatához további vizsgálatok szükségesek.

Az „Oktató előadói stílusa” (szakosnál 8., nem szakosnál 7. helyen) és a „Vizsgáztatóval szembeni attitűd” (szakosnál 10., nem szakosnál 12. helyen) a feltételezett okok között közel azonos helyen, de a rangsorban hátrébb szerepel. Ez abból adódhat, hogy a jó jegyet a hallgatók nem az oktató személyének tulajdonítják elsősorban, hanem sokkal inkább önmaguknak. Bár általában ugyanannál az oktatónál vizsgáznak, mint akinél az adott tárgyat tanulták, fontosabbnak tartják a kedveltségénél az előadások színvonalát – mivel ez utóbbiból többet profitálhatnak.

Az „Intelligenciá”-nak (szakosnál 11., nem szakosnál 8. helyen), a „Kreativitás”-nak (szakosnál 12., nem szakosnál 10–11. helyen), az „Egyes képességek”-nek (szakosnál 13., nem szakosnál 10–11. helyen) csekély jelentőséget tulajdonítanak a megkérdezettek. Ezen feltételezett okok a fent már jelzett sajátosság következtében a nem szakos tárgyagnál előbbre kerültek a rangsorban.

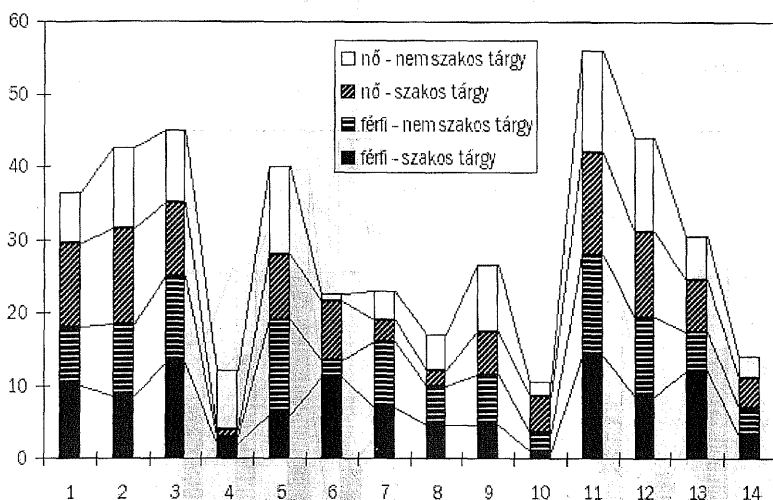
A megadott attribúciók közül a „Mások segítése a felkészülésben” áll az utolsó helyen, vizsgatárgytól függetlenül a közömbös kategóriába tartozva.

Nemek közötti különbségek az egyes attribúciók megítélésében

Nem szerinti bontás esetén a szakos tárgynál az $r_s=0,72$, a nem szakosnál pedig az $r_s=0,80$ értéket mutat. Ebből következik, hogy a rangsorok közötti összefüggés szorosabb, mint az összesített adatoknál kapott korreláció (lásd II. ábra).

II. ÁBRA

Nemek szerinti attribúciók

Kisebb – nagyobb eltérések azonban itt is kimutathatók. A férfiak válaszaiban több feltételezett ok is előbbre került a nők megítéléséhez képest. A szakos tárgyak vizsgaeredményeit a „Vizsgatárgy iránti érdeklődés” (F: 1. ↔ N: 5. hely); a „Szakmai rátermettség” (F: 6. ↔ N: 9. hely); a „Vizsgáztatóval szembeni attitűd” (F: 8–9. ↔ N: 11–12. hely), és a „Kreativitás” (F: 8–9. ↔ N: 13. hely) befolyásolja nagyobb mértékben ennél a nemnél. Ebből egyrészt kiderül az, hogy mind a nők adataihoz, mind az összesített rangsorhoz képest más attribúció (a „Vizsgatárgy iránti érdeklődés”) található az élen. Másrészt a fenti ranghelyek arra is rávilágítanak, hogy a választott szakterület és a hozzá kapcsolódó képességek dominálnak ebben az esetben.

A nem szakos tárgyak vonatkozásában a legnagyobb különbség a „Szorgalom” megítélésében tapasztalható (F: 1. ↔ N: 8. hely), olyannyira, hogy ez az attribúció a férfiaknál a „Szerencse/pech”-et megelőzve az első helyen áll. (Jó lenne tudni, hogy a szorgalom értelmezésében van-e a nemek között eltérés.)

A nőknél több helyen előbbre került a rangsorban a szakos és a nem szakos tárgyaknál egyaránt a „Vizsgák nehézsége” (N: 3. ↔ F: 7. hely, illetve N: 4. ↔ F: 9. hely); továbbá az előbbi csoportban az „Oktató előadói stílusa” (N: 7. ↔ F: 12. hely), a „Szerencse/pech” (N: 8. ↔ F: 11. hely), és az „Egyes képességek” (N: 10. ↔ F: 13. hely). Ennél a nemnél a tárgy jellege szerinti bontás a személyen kívüli okokra hivatkozás dominanciáját hozta felszínre.

A fentiekből tehát az következik, hogy a férfiak hajlamosabbak a belső okoknak, a nők pedig inkább a külsőnek nagyobb jelentőséget tulajdonítani. Ez egybevág a szakirodalom megállapításaival, miszerint a teljesítményelvárás nemenként eltérő megítélése kihatással van az önattribúcióra.

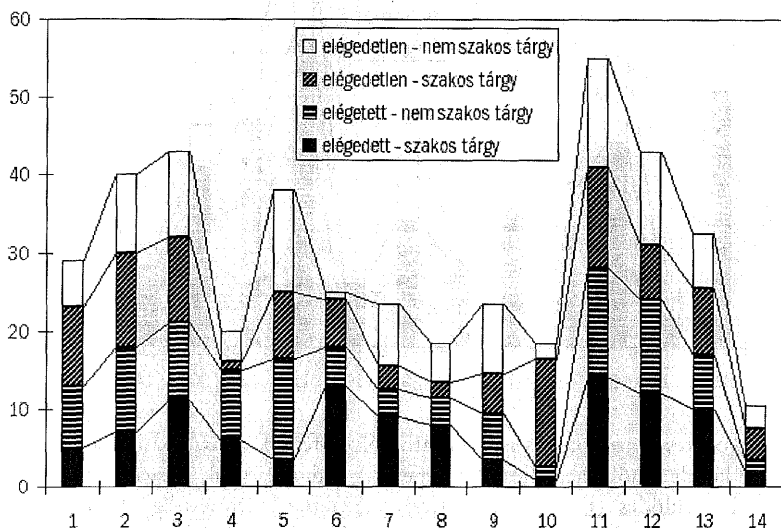
A vizsgaeredményekkel való elégedettség szerinti attribúciók

A megkérdezett hallgatók 21%-a volt elégedett a vizsgákon elért eredményeivel, 76%-uk részben elégedett, és csupán 3%-uk elégedetlen. Ez a megoszlás teljesen összhangban van az általános gyakorlattal.

Az elégedetteknel a szakos és a nem szakos tárgyak attribúciói között $r_s=0,44$; a részben elégedetteknel $r_s=0,35$, és az elégedetleneknél $r_s=0,65$. Ez azt jelenti, hogy a feltételezett okok között a fenti bontásban van a legnagyobb különbség a vizsgatárgy jellege tekintetében.

3. ÁBRA

Elégedettség szerinti attribúciók

Ezen belül az elégedettek al csoportjában a legjelentősebb rangsorbeli eltérés a „Szakmai rátermettség” (9,5 hely), a „Szerencse/pech” (8 hely), és a „Vizsgák nehézsége” (5,5 hely) vonatkozásában mutatkozik. Az első – belső tényező – a szakotárgyi vizsgákra van pozitív hatással, az utóbbiak – külső tényezők – pedig a nem szakos tárgyak eredményességét befolyásolhatják.

A részben elégedettek al csoportjában a szakos tárgyaknál a „Vizsgák nehézsége” (5 hely), a „Vizsgáztatóval szembeni attitűd” (5 hely), a „Szakmai rátermettség” (4,5 hely), és a „Tanulási módszer” (4 hely) dominál erőteljesebben a feltételezett okok között. A nem szakos tárgyaknál pedig a „Vizsgatárgy iránti érdeklődés” (12 hely) esetén mutatkozik kiugró különbség. Ez utóbbi arra utal, hogy a hallgatóknak egészen más a hozzáállása a választott tudományágakhoz csak részben vagy közvetve kapcsolódó területekhez.

Az elégedetlenek al csoportjában kapott adatok nem mérvadók, mivel csupán néhány főtől származnak.

A fenti megállapítások ettől eltekintve is a különböző kutatások eredményeivel összhangban vannak. A szakirodalom szerint ugyanis a sajátjuk érzett siker esetében az emberek hajlamosabbak belső attribúciókkal magyarázni elért eredményeiket; ezzel szemben a – tagadhatatlan – kudarcot főleg különböző külső okoknak tulajdonítják.

Messzemenő következtetések levonására a minta alacsony volta nem ad lehetőséget. Az azonban a fenti eredményekből is megállapítható, hogy a hallgatók viszonya a szakos és a nem szakos tárgyakhoz eltérő. Mélyebb összefüggések feltárása érdekében éppen ezért indokolt a vizsgálat szélesebb körben való megismétlése.

Simon Katalin